

Brno není jen vila T

Při procházce Brnem snad na každém kroku najdeme stopy po jeho modernizaci z 19. století a meziválečného období století dvacátého. V jeho budovách se otiskují proměny občanské společnosti, původní provázanost s Vídní i vznik nového Československa. Odráží se v něm také přerod z německého města na české či jeho rozmach jako hospodářského centra.

Ještě okolo poloviny 19. století, když projížděl Brnem, byl údajně ruský spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj rozčarován špinavostí a nevzhledností brněnských ulic. Za tři desetiletí by jej však nejspíš nepoznal. Začala totiž jeho přeměna v moderní město. A byla to přeměna velmi radikální. „Z původních středověkých či barokních staveb zůstaly vesměs jen kostely, a Brno se tak na rozdíl od Prahy či Olomouce nemůže chlubit tolika historickými památkami – může ale ukazovat obraz své moderní proměny,“ říká historik umění Jiří Kroupa, profesor v Semináři dějin umění na Filozofické fakultě MU.

Ve druhé polovině 19. století se tedy Brno začalo výrazně měnit. Milníkem se stal rok 1853, kdy byly bořeny městské hradby. O osm let později vytvořil Vídeňan Ludwig von Förster projekt na rozšíření města, za dva roky byla vypsána soutěž a poté schválen definitivní plán na přestavbu.

Vídeňská inspirace

Förster v té době prováděl urbanistickou přestavbu Vídně, kde využil myšlenku Ringstrasse, pětikilometrové okružní třídy s monumentálními stavbami, jež dnes patří mezi významné památky rakouského hlavního města období historismu. „V Brně ovšem Förster stejnou myšlenku navrhoval poněkud odlišně. Hlavními liniemi nově budovaného města se mělo stát pravouhlé křížení dnešních ulic Husovy a Joštovy,“ uvádí Jiří Kroupa. Husova začíná obeliskem z roku 1815 a končí novým náměstím, dnes Komenského, s luteránským kostelem. Kolem tohoto náměstí měly vzniknout akademické a zemské budovy. Na jedné straně byla postavena polytechnika, dnešní MU, naproti ní první německé gymnázium – současná budova JAMU, a nedaleko Zemský sněm.

Brno a Vídeň té doby mají kromě Förstera další společné architekty, tvořící ve stylu přísného historismu. Patří mezi ně Theophil von Hansen, autor rakouského parlamentu, který projektoval např. Besední dům či nemocnici u sv. Anny, nebo Heinrich von Ferstel, autor votivního kostela a nové uni-

verzitní budovy ve Vídní, který pro Brno postavil mimo jiné tzv. Červený kostel.

Druhá fáze změn v Brně trvala od 80. let 19. století do přelomu století, kdy proběhla tzv. brněnská asanace. Všechny staré budovy a uličky byly zbořeny, dláždily se ulice – do té doby jen udusávané pískem z Červeného kopce –, byly proráženy široké třídy, stavěly se celé bloky domů.

Za své tehdy vzal například šest set let starý kostel sv. Mikuláše na náměstí Svobody. To se tak otevřelo v severojižní ose do nově prorážených či rozšířených tříd – Masarykovy, směřující k nádraží, a Rašínovy, která vedla k Německému domu, jenž stál na dnešním Moravském náměstí. Tyto ulice získávaly honosné obchodní portály a stávaly se novými korzy. Po Rašínově až k Německému domu chodili Němci, Češi pak korzovali po menší ulici, dnešní České. „Zvláštní je, že to zůstalo v paměti města, dnes chodí všichni po České, a ne po Rašínově, která je příliš široká a strohá,“ podotýká Jiří Kroupa.

Po vzniku Československa pak nastala další výrazná událost, která změnila tvář města. Dvě města Královo pole a Husovice a dalších 21 obcí, většinou českých, se spojily s Brnem a radikálně se tak změnila skladba obyvatelstva. Z převážně německého se stalo česko-německé město s více než dvěma sty tisíci obyvateli. Propojení s dosud samostatnými obcemi si vyžádalo nový plán urbanizace. Brno tehdy našťáště mělo ve střední Evropě unikátní post hlavního inženýra. „Bylo důležité, že toto místo bylo obsazeno mladým architektem Jindřichem Kumpoštěm, který byl nejen schopným urbanistou, ale obklopil se dalšími stoupenci moderní architektury,“ popisuje Kroupa. Právě na jeho pozvání se do Brna přestěhoval osmadvacetiletý Bohuslav Fuchs, který zde už zůstal a postupně se zařadil mezi významné postavy moderní architektury.

Styly moderní architektury

Přestože se často mluví o brněnském funkcionalismu, moderní architektura v Brně nebyla nijak jednotná. „Ostatně skutečně

Když na chodníku najdete nasprejovanou značku BAM. BRNO.CZ, stojte přímo na některé z architektonických stezek.

Vila Tugendhat

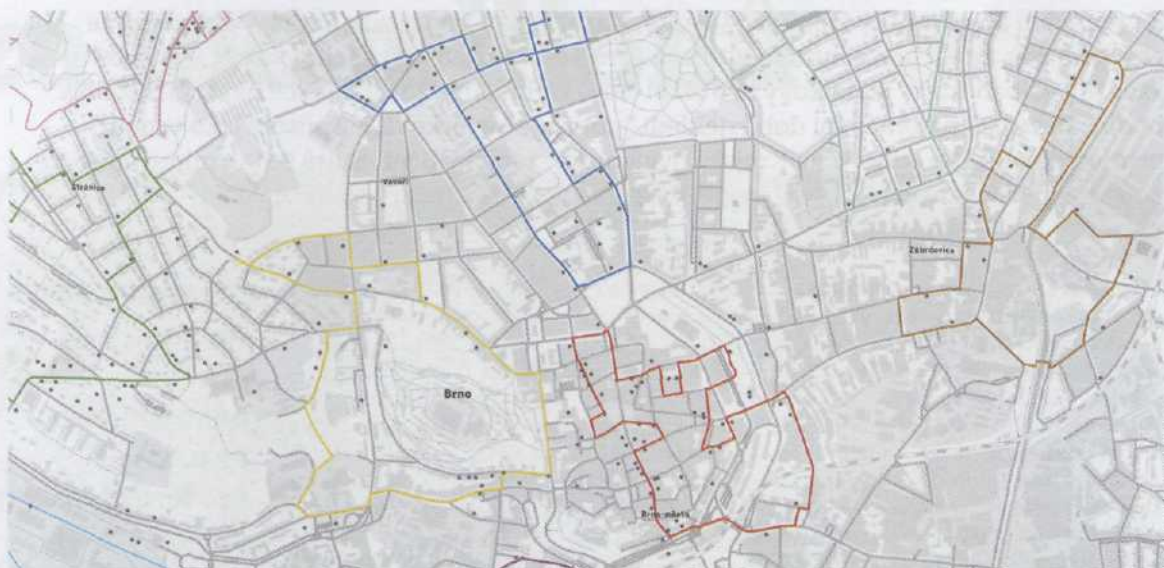

Foto: Matushka/Bambino.cz

Když na chodníku najdete nasprejovanou značku BAM. BRNO.CZ, stojíte přímo na některé z architektonických stezek.

tvorivý umělec nikdy nekopíruje, ani se tak lehce nepodřizuje nějakému obecnému, byt módnímu stylu," říká Jiří Kroupa.

Výraznou stopu v Brně zanechal židovský architekt Ernst Wiesner, který, ovlivněný myšlenkami historika umění Maxe Dvořáka a zčásti i architekta Loose, jako první vytvořil odlišný typ staveb. Mezi jeho nejvíce ceněné stavby patří městské krematorium. Vedle něj se jen málo prosadil klasicizující monumentalismus a tzv. národní styl pražské architektury. Ten se uplatnil hlavně na státních budovách, třeba při stavbě nové Masarykovy univerzity. „Kampus měl vzniknout mezi původním Brnem a Žabovřeskami, dnes z něj stojí jen právnická fakulta. Soutěž tehdy vyhrál pražský architekt Alois Dryák se svým strohým monumentalismem," popisuje Kroupa. Na Wiesnerovu koncepci ve 30. letech navázali svým racionálním purismem německo-židovští architekti, např. Heinrich Blum, Otto Eisler či Endre Steiner. Wiesnerův a Steinerův přínos ocenila Masarykova univerzita, když oběma architektům udělila čestný doktorát.

V českém prostředí se ale objevil také tzv. emocionální purismus spjatý s holandským prostředím, k němuž je možné zařadit kavárnu Era od Josefa Kranze. V Brně žili i němečtí architekti, spjatí s brněnskou německou technikou, ti však tvořili více tradicionalisticky a nedostávali tolik příležitostí.

Brněnský funkcionalismus

Zato kolem Bohuslava Fuchse se podle Jiřího Kroupy shromáždil početný okruh

českých projektantů, který přál především funkcionalismu.

Fuchs inspirovaný Le Corbusierem a nizozemským konstruktivismem navrhuje krátce po svém příjezdu Zemanovu kavárnu a hotel Avion, které tvoří symboly nové brněnské architektury. „Funkcionalisté začali přemýšlet nejen o tom, jak dům postavit, ale i jak v něm bydlet nebo jak ho užívat. Budova nemusí být honosná, přesto může být daleko funkčnější tím, jak se zorganizuje provoz uvnitř stavby. Velkou novinkou byl i způsob, jakým je interiér napojen na exteriér," říká ředitel Domu umění Rostislav Koryčánek a dodává: „Přestože třeba hotel Avion stojí na velmi úzké parcele, Fuchs do něj dokázal dostat všechny funkce, které by měl hotel mít. Kavárnu, bistro, hotelové pokoje i recepci.“

Novým mezníkem se stal konec 20. let. Těsně po roce 1928, kdy bylo dokončeno brněnské výstaviště, se v Brně objevil Ludwig Mies van der Rohe a jeho „internacionální styl“ v projektu pro vilu Tugendhat. „Pravověrní funkcionalisté jako Karel Teige jí neměli moc rádi, byla pro ně až příliš exkluzivní stavbou," říká Jiří Kroupa. Snad právě proto je vila, která má být po rozsáhlé rekonstrukci pro veřejnost otevřena na začátku března, jednou z nejkrásnějších a nejvýznamnějších brněnských staveb.

Brno tedy sice nemá atmosféru historického města, ale díky souboru jedinečných staveb různých stylů nabízí zajímavou přehlídku moderní architektury.

Petra Polčáková

Architektonické stezky provádí po funkcionalistickém Brně

Že i v Brně si milovníci architektury mohou přijít na své, dokazuje nedávno spuštěný projekt Brněnské architektonické stezky. Autoři z Domu umění dali dohromady na čtyři sta objektů a vytvořili devět stezek, které představují funkcionalistickou tvář města. „Jedinečných staveb z období 1918–1945 je tu obrovské množství,“ říká Rostislav Koryčánek, ředitel Domu umění a autor projektu.

Co vás k projektu Brněnské architektonické stezky přivedlo?

Byl to jeden z projektů, se kterým jsem vstupoval do Domu umění. Brno má obrovské množství jedinečných staveb, které vznikly v období první republiky a mezi válkami, ale jedinou stavbou, o které se mluvilo, byla vila Tugendhat. Zároveň mě trápila komplikovaná distribuce informací, které se týkají architektury z tohoto období. Nechali jsme se inspirovat audioguidy, které bývají k dispozici v muzeích, a vytvořili jsme systém, který kombinuje audionahrávky, otevřenou databázi staveb, ale i možnost účastnit se organizovaných prohlídek nebo plánovat vlastní stezky.

Jak jste trasy vybírali?

Několik stezek jsme navrhli podle lokality, protože každá čtvrť je něčím specifická. Vedle toho jsme se snažili, aby se procházka dala zvládnout během jedné nebo dvou hodin. Můžete si ale na webu sami vyhledat například jméno architekta a napláňovat si vycházku individuálně. Databáze vám také nabídne další zajímavé budovy, které budete mít po cestě.

Plánujete projekt doplnit o další období?

Ano, do budoucna bychom chtěli celý projekt rozšířit až ke vzniku moderního Brna, což spadá až do doby kolem roku 1850. Tedy do období, kdy se v Brně bouraly hradby a měnilo se historické centrum. A potom pokračovat až po současnost. Systém by měl umožnit další doplňování a aktualizaci.

Kdybyste po Brně prováděl turisty, jak by vypadala vaše brněnská architektonická stezka?

Procházku bych začal u hotelu Continental poblíž Moravského náměstí, v místech, kde se narodil jeden ze strůjců moderní architektury Adolf Loos, podél platanové aleje bych pokračoval do restaurantu Avie od Jan Váška a studentským domovům od Bohuslava Fuchse na Botanické, prošel Botanickou a Kotlářskou, kde stojí zajímavé stavby od architektonické dvojice Vilém Kuba a Václav Dvořák. Pak bych je vzal do Lužánek, což je jeden z prvních veřejných parků na českém území, a odtud se dá vystoupat velmi poetickou ulicí Schodovou k vile Tugendhat. Mimořádně architektonicky a urbanisticky zajímavé je také výstaviště, Wiesnerovo krematorium na Ústředním hřbitově nebo Fuchsova pošta. Za zhlédnutí stojí samozřejmě i tradiční památky jako Špilberk nebo Petrov. Do Brna ovšem nepříjždí obvyklý typ turistů. A když už se tady turista objeví, vždycky bude mít pocit, že je v Brně, nikoliv ve skanzenu nebo v rezervaci, která je určena pro turisty.

A to dělá Brno jiným?

Brno bude vždy ve stínu turistických destinací číslo jedna, jako jsou například Praha nebo Český Krumlov. O to víc je zde ale prostoru pro čilý kulturní ruch, který přitahuje i lidi odjinud. To souvisí také s bohatým kavárenským životem, za posledních pět let zde vzniklo obrovské množství kaváren, a to i mimo širší centrum. To ale ocení i brněnští obyvatelé. Jana Počtová